

ŠVIESA

BALANDIS-GEGUŽĒ-BIRŽELIS, 1955

TURINYS

Tikėjimas, tauta ir bažnyčia. A. B. Salielis	19
Nemirtini Mark Twain išsireikimai	21
Religiniai prietarai mokslo šviesoje. Prof. P. Slavėnas ...	23
Idealinė darbininkų spauda. Eugene V. Debs	26
Nemunas. Eilėraštis. Kostas Korsakas	27
Lietuvos moterų aprangos menas	28
Rytas Kaune. Eil. Teofilis Tilvytis	28
Stasiuko troškimai ir likimas. Pregresas	29
Kultūrinės naujienos	31
Dainos negali išsekti. Eil. Eduardas Miežielaitis	32

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Mūsų 1955 metų leidinys

Džiugu pranešti Lietuvų Literatūros Draugijos nariams, jog mes pajėgsime ir šiemet išleisti knygą. Tas parodo, kad mūsų organizacija neblogai sustovi finansiškai. O finansiškai išsiversime todėl, kad praėjusiais metais nariai gražiai pasimokėjo duokles ir dar šiaip finansiniai parėmė organizacijos veiklą. Šių metų pradžia irgi vidutiniai gera, nors, tiesa, iš daugelio kuopų dar nesame gavę nė dolerio šių metų duoklių, neigi jokios kitokios paramos. Tačiau pasitikime, kad greitoje ateityje išgirsime ir iš tų kuopų.

Mūsų Draugijos šiemetinis leidinys bus nepaprastas tuomi, kad jis susidės iš istorinių straipsnių. Tai bus mūsų seno veikėjo ir per dvidešimt trejus metus (1931-1953) išbuvusio Draugijos sekretorium *Dominiko M. Šolomsko* straipsnių rinkinys. Tai bus gražus įdėlis į Amerikos pažangiosios lietuvių literatūros lobyną. Nariai turės įdomių, lengvų informacinių pasiskaitymų šaltinį. Knyga pavadinta "Pasakojimai iš istorijos." Pats jau pavadinimas pasako josios turinį. Tai nėra vientisa kurios nors tautos arba šalies istorija, bet aprašymas svarbiausių epizodų iš daugelio tautų bei šalių gyvenimo ir kovų už šviesesnę rytojų.

Veikalas jau paduotas spaudai. Manome, jog knyga bus gatava ir nariams išsiuntinėta kada nors dar pabaigoje vasaros. Tai bus arti trijų šimtų puslapių leidinys. Nereikia nė aiškinti, jog tokios didžiulės knygos išleidimas pareikalauts nemažai lėšų. Todėl svarbu, kad visi nariai šias mūsų pastangas visokiais būdais paremtų. Pirmoje vietoje, kaip ir visuomet, stovi greitas duoklių pasimokėjimas.

Duoklės visuomet buvo ir pasilieka svarbiausių mūsų Draugijos įplaukų šaltiniu. Nors jos nedidelės (tiktai du doleriai), bet kai tūkstančiai narių jas sumoka, pasidaro gero ka suma. Todėl mes iki šiol ir pajėgėme išleisti žurnalą Šviesą ir dar kasmet pridėti po knygą. Jokia kita organizacija jokiam pasaulio kampe nėra taip gražiai sutvarkyta ir taip ekonomiškai vedama, jog pajėgtų tiek daug savo nariams duoti už tokią mažą duoklę.

Antras būdas parėmimui finansais Centro veiklos, tai aukos bei pelnas nuo parengimų. Visus narius ir kuopas prašome ta prasme pasidaruoti dėl savo organizacijos. Šiemet mūsų Draugijai sukanka 40 metų. Tai labai svarbi sukaktis. Ją reikia plačiai atžymėti. Kiekviena kuopa turėtų suruošti didesnę ar mažesnę jubiliejinį parengimą ir bent jau dalį tokio parengimo pelno paskirti Centralinio Komiteto veiklos parėmimui.

Prieš mus dar tebestovi ir kita labai svarbi užduotis. Mūsų Draugija, kaip žinia, yra persekiojama, kaip ir šimtai kitų pažangių darbininkiškų organizacijų. Mes turime gintis ir ginamiesi. Mūsų reikalas dabar randasi teismuose. Tas apsigynimas jau nemažai kaštavo, ir, galimas daiktas, dar nemažai kaštuos. Todėl, remiant savo organizacijos veiklą visokiais būdais, turėkime mintyje ir apsigynimo reikalus.

Pilnai pasitikime, kad visi nariai, visi veikėjai, visos kuopos gerai supranta visas šias problemas ir nuoširdžiai parems visas mūsų pastangas.

L.L.D. CENTRALINIS KOMITETAS

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 2

Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1955

Metai XXII

TIKĖJIMAS, TAUTA IR BAŽNYČIA

A. B. SALIETIS

Kadaise Amerikos lietuviuose buvo plačiai išsivystęs sukilimas prieš taip vadinamą "Romos trustą". Beveik nėra buvę tokios katalikų lietuvių parapijos, kurioje nebūtų buvę tokio sukilimo. Sukilimai prasidėdavo prieš vietinį kunigą, prieš jo sauvaliavimą, prieš jo lupikavimą ir nesiskaitymą su parapijonais. Daugelyje atsitikimų "sukilėliai" eidavo ir skūsdavosi vyskupui, prašydami jo užtarimo. Tačiau beveik be jokios išimties vyskupas atsistodavo kunigo pusėn ir parapijonus "numalšindavo". Vieni sukilėlių pasiduodavo vyskupo nuosprendžiui, o kiti, pasipiktinę, pamedavo net ir bažnyčią. Bet trečia sukilėlių dalis pasiryždavo susikurti nepriklausomą nuo "Romos trusto" bažnyčią. Taip pakilo tarpe Amerikos lietuvių "tautiška bažnyčia". Jų buvo atsiradusios net kelios. Viena kita jų tebegyvuoja ir šiandien. Betgi faktas palieka faktą, kad "tautiška bažnyčia" kiek plačiau neprigijo ir nelaimėjo daugumos tikinčių lietuvių. Jie pasiliko "Romos trusto" globoje.

Aišku, kad gilesniam "tautiškosios bažnyčios" prigijimui Amerikoje dirva negalėjo būti labai puri ir derlinga. Romiškiosios bažnyčios galybė pasirodė per daug galinga. Ji įsitvirtino, sukristalizavo savo jėgas, suterorizavo bei nuramino "sukilėlius", prisisteigė galybes visokių įstaigų: parapijinių mokyklų, aukštų, gražių, puošnių, brangių bažnyčių

bei klebonijų, kapinių, organizacijų. Ir šiandien jau niekur besigirdi iš parapijonų pusės jokio protesto, pasipriešinimo bei sukilimo. Žinomas faktas, kad gal dauguma parapijonų yra nepasitenkinę padėtimi parapijoje, bažnyčioje ir klebonijoje, bet jie pasidavę likimui, pasilieka ištikimais bažnyčiai. Čia, žinoma, ateina bažnyčiai talkon ir amžius: vidutinis Amerikos lietuvis jau saulėleidį gyvena, naujiems pasimojimams bei kokiems ten sukilimams prieš "Romos trustą" pas jį nebelikę nei energijos, nei jėgų. "Kaip buvo, tegu jau taip ir bus", sako mūsų parapijonas. "Kiek aš jau čia begyvensiu: geriau numirsiu taip, kaip gyvenau..."

Bet, žinoma, plačiu mastu imant, tikėjimo ir bažnyčios klausimas tuomi nepasibaigia, negali pasibaigti. Ir tasai "Romos trustas" nėra jau taip saugiose pozicijose, kaip kas gali įsivaizduoti. Amerikos lietuviai palyginti mažytė grupė. Yra gi Lietuva su trejetu milijonu gyventojų, kurių mažiausia 95 procentai yra katalikai.

Ir ne vien tik Lietuvą ir lietuvius reikia turėti mintyje. Paskutiniaisiais dešėtkų metų į socialistinio gyvenimo kelią pasuko dar ir tokios katalikiškos šalys, kaip Lenkija, Vengrija. Daug katalikų randasi Čechoslovakijoje, Rumunijoje, Jugoslavijoje. Yra jų ir visoje Tarybų Sąjungoje.

Čia jau daug didesnis ir rimtesnis Vatika-

no reikalas. Aukštoji katalikų bažnyčios hierarchija su pasibaisėjimu žiūri į ateitį. Pavojus yra dvejopas: laisvamanybė iš vienos pusės, tendencija atsiskirti nuo Vatikano įtakos — iš kitos. Tai jau ryškiai pastebima visuose socialistiniuose kraštuose. Kad socialistinių kraštų valdžios padrąsina trynimąsi pačioje dvasiškioje, tai negali būti jokios abejonės. Daromos koncesijos toms bažnyčioms, kurios nustoja laukusios instrukcijų ir vadovybės iš Vatikano. Plačiai kalbama apie visišką ir pilną atsipalaidavimą nuo popiežiaus. Palaipsniui bažnyčia tampa "tautiška bažnyčia". Vatikanas ant tos bažnyčios netenka įtakos ir kontrolės. Desėtkai milijonų tikinčiųjų pasilieka ištikimais tikėjimui, bet išsilaisvina iš "Romos trusto". Reikia tikėtis, kad, su laiku, visuose socialistiniuose kraštuose katalikų bažnyčia vis aiškiau ir aiškiau atsistos prieš istorinį pasirinkimą: arba pilnutinai ir visiškai sutraukti visus ryšius su Vatikanu, arba užsidaryti biznį. Iš biznio gi nei Lietuvos, nei Lenkijos, nei kitų kraštų katalikų dvasiškija nenorės išeiti, — bent jau ne taip greitai. Todėl, kol turės tikinčiųjų ir pasekėjų, iš kurių galima biznį varyti, jinais taikysis prie sąlygų ir atsistos, bent jau bandys atsistoti, "tautiškosios bažnyčios" pryšakin.

Tai jau ryškiai pastebima Lietuvoje. Jau geroka dalis dvasiškios taikosi su sąlygomis ir kooperuoja su tarybine vyriausybe. Nesvarbu, jog tai daugumoje pareina ne iš įsitikinimo, bet iš baimės netekti išnaudojimui pasekėjų. Svarbu pats faktas.

Tuose kraštuose prieš bažnyčią ir dvasiškiją stovi tautai ištikimybės klausimas. To klausimo, taip pastatyto nebuvo, kai Lietuvos, pavyzdžiui, vyriausybė priėmė Vatikano ir savo dvasiškios diktavimą. Tauta neturėjo jokių teisių. Tauta buvo tikrai išnaudojimo objektu. Pirmoje vietoje stovėjo Vatikanas ir bažnyčia, kunigas ir vyskupas. Kas paisė tautos, jos polekių ir poreikių?! Būdavo tik tas gera tautai, kas gera kunigui, vyskupui ir bažnyčiai.

Dabar jau kiti laikai. Tauta pasimojo gyventi savo gyvenimu. Dabar ištikimybė Vatikanui pasidarė išdavyste savo tautai. Kunigas, kuris klauso ne tautos balso, ne Lietu-

vos liaudies balso, bet popiežiaus instrukcijų, nebusikalba su tauta.

Klausimas labai rimtas, be galo rimtas. O kad katalikų bažnyčia, pasilikdama dalimi to taip vadinamo "Romos trusto" ir pildydama jo norus, negali susikalbėti ir sugyventi su tauta, tai ir šiandien pavyzdžių visur pilna. Neigi tą faktą slepia pati dvasiškija.

Brooklyno pranciškonų Darbininkas (1954 m. gruodžio 21 d.), lūpomis Stasio Ylos, pareiškia:

"Bažnyčia nepritaria patriotiniam tikėjimui. Ji laiko tokį tikėjimą nesveiku, perdėtu, žmogaus dvasiai ir pačiai tautai pavojingu. Ji net kovoja su tokio 'tikėjimo' apraiškomis."

Savo pastabų parėmimui Yla pasišaukia talkon net Bibliją. Jis cituoja "Mat. 10,37", kur pasakyta: *"Kas myli tėvą ar motiną labiau nekaip mane, tas manęs nevertas"*.

Supraskite, čia taip "kalba dievas". Bet taip ir katalikų bažnyčios dvasiškijai dievas ir bažnyčia yra vienas ir tas pats. Vadinas, kas myli labiau tėvą ar motiną nekaip bažnyčią, tas nevertas bažnyčios.

Dabar vieton tėvo ir motinos pastatykime lietuvių tautą, ir turėsime visą dvasiškios filosofiją visoje šviesoje. Kas pirmon vieton stato tautą, tas būtinai turi, Ylos išvedžiojimai, nusikalsti bažnyčiai, tapti jos nebevertu. Taipgi, iš kitos pusės: kas pirmon vieton stato bažnyčią, šiame atsitikime, ištikimybę Vatikanui, tas nebevertas savo tautos.

Šitaip klausimą pastato pati dvasiškija. Ji pati pasako, kad tauta ir bažnyčia pasidarė dvi skirtingos, viena kitai prieštaraujančios, sąvokos. Du skirtingi keliai. Negalima eiti abiem keliais. Reikia ir galima eiti tikrai vienu. Bet kuriuo?

Atsakymo nereikia ieškoti. Ten, kur tauta savo protu gyvena ir savo reikalais laisvai rūpinasi, jinais eina savuoju keliu. Jai su Vatikanu pasidaro nebepakeliui.

Štai kodėl galima tikėtis socialistiniuose kraštuose, kol dar ten vis randasi nemažai tikinčiųjų, labai rimtų pastangų bažnyčią ištraukti iš Vatikano įtakos. Ar tai bus taip vadinamos "tautiškos bažnyčios" formoje, ar visiškai naujos bažnyčios kūrimo formoje, ne taip svarbu.

NEMIRTINI MARK TWAIN IŠSIREIŠKIMAI

Mark Twain, kurio tikra pavardė buvo Samuel L. Clemens, yra skaitomas vienu žymiausių Amerikos klasikų. Jis rašė daug ir jo kūryboje dar ir šiandien surandi sveikų, prakilnių minčių, pritaikomų mūsų laikams.

Mark Twain stambusis veikalas "A Yankee at the Court of King Arthur" (Jankis Karaliaus Arthuro Dvare) išversta lietuvių kalbon ir išleista Tarybų Lietuvoje. Šioje knygoje mes randame labai ryškius ir griežtus autorius pasisakymus dviems klausimais: dvasiškijos bažnyčios ir dirbančiosios visuomenės.

Šiame veikalė Twain vaizduoja Angliją ir jos socialinį gyvenimą šeštajame šimtmetyje. Jis mato baisų atsilikimą, tautos merdėjimą ir už tai didžiąją dalį atsakomybės suverčia ant katalikų bažnyčios. Jis sako:

"Čia aiškiai buvo galima įžvelgti tos baisios jėgos — Romos katalikų bažnyčios — ranką. Per du ar tris šimtmečius ji pavertė žmonių tautą į kirminų tautą. Prieš bažnyčiai išgalint pasaulyje žmonės buvo žmonėmis: aukštai laikė galvas, pasižymėjo žmogaus orumu, dvasios jėga ir nepriklausomumo meile. Didybę ir aukštą vietą jie pasiekdavo darbu, o ne kilme. Tuomet pasirodė bažnyčia ir ėmėsi darbo; ji buvo gudri ir apsikri, jai buvo visiškai vis tiek, ar tautai, ar katei nulupti kailį, ir tam pasiekti ji žinojo daug būdų; ji išrado 'dieviškasias karalių teises' ir stiprino jas 'palaiminimais' plyta po plytos, kurias ėmė iš gero pastato ir ramstė blogą; bažnyčia paskelbė (prasčiokui) nusižeminimą, paklusnumą vyriausybei, pasiaukojimo kilnumą; ji skelbė (prasčiokui) abejingumą įžeidimams, skelbė (vis prasčiokui ir tik prasčiokui) kantrumą, dvasios menkumą, pasidavimą priespaudai; ji įvedė pareigų paveldimumą ir aristokratiją; išmokė visus krikščioniškosios žemės gyventojus jai nusiilenkti ir ją garbinti. Tie nuodai net iki pat mano gimtojo šimtmečio išsilaikė krikščionijos kraujyje, ir geriausieji iš angliškųjų prastuolių dar pakentė, matydami nevertuosius begėdiškai tebeužimančius tokias kaip lordo ir karaliaus sosto vietas, į kurias grotestiški

tos šalies įstatymai neleido jiems patekti. Tie anglai ne tik buvo patenkinti tokia normalia padėtimi, — jie galėjo net save įtikinėti, kad tuo didžiuojasi. Atrodo, kad nėra nieko, prie ko negalėtum priprasti, jei tik toje aplinkumoje gimei ir išaugai. Žinoma, ta liga linkčioti prieš rangą bei titulų buvo apkrėstas ir mūsų amerikietiškas kraujas,— aš tai žinau, bet tuo metu, kai aš apleidau Ameriką, ji jau buvo išnykusi, — bent netrukdy kokiems nors siekiams ar tikslams. Tos ligos likučiais dar tebesirgo prašmatnieji pasipūtėliai ir pasipūtėlės. Bet kai liga pergyvena krizę ir pasidaro nepavojinga, drąsiai galima teigti, kad ji jau apleidžia organizmą."

MARK TWAIN APIE DIRBANČIAJĄ TAUTOS VISUOMENĘ

Twain savo knygoje prieina prie senovės Anglijos taip vadinamų "laisvųjų žmonių" ir čia jis išdėsto savo pažiūrą į kiekvienos tautos nugarkaulį — dirbančiąją visuomenę. Jis sako, kad tuos žmones tikrai "lyg pasityčiojimui vadino 'laisvais žmonėmis'". Jis rašo:

"Jų luomui priklausė septynios dešimtosios tos šalies gyventojų, smulkūs 'nepriklausomi' valstiečiai, amatininkai ir t.t.; jie kaip tik ir buvo tauta, tikroji tauta; šis luomas ir apėmė visa, kas buvo tautoje naudingo ir gerbtino; pašalinkite šį luomą iš tautos, ir jums liks tik šiukšlės ir atmatos — karalius, kilmingieji ir ponija, tinginiai ir veltėdžiai, kurie tik viską ardo ir naikina ir kurie protinškai sutvarkytoje visuomenėje neturi jokios vertės. O tuo tarpu ši paaukuotoji kilmingųjų mažuma, pasinaudodama pirktomis intrigomis, žygiavo priešakyje iškėlusį galvą ir su plevėsuojančiomis vėliavomis, užuot vilkūsis eitynių užpakalyje; ši mažuma tik save vadino tauta, ir nesuskaitomi darbo žmogeliai tol kentė visą šią nelygybę, kol patys įtikėjo, kad tai yra teisinga ir kad taip turi būti. Kunigai mokė juos ir jų tėvus, kad šitokia pasityčiojanti padėtis yra dievo skirta,

o jie, negalvodami, kad dievui visiškai nepri-
tinka tyčiotis, ir dar iš tokių vargšų, tikėda-
vo kunigams ir buvo kuklūs ir nusižeminę.

“Tų nuolankiųjų žmogelių kalbos kažkaip keistai skambėjo buvusio amerikiečio ausyse. Jie vadinosi ‘laisvaisiais’, bet be leidimo negalėjo išvykti iš lordo ar vyskupo sričių; jie patys negalėjo keptis duonos, — savo grūdus turėjo malti jų malūnuose, o duoną keptis jų kepyklose, žinoma, už tą paslaugą mokėdami apvalią sumelę; jie negalėjo parduoti savo nuosavybės, nesumokėję jiems nuošimčių; jie negalėjo nieko pirkti, negavę iš jų už pinigų tam sutikimo; jie turėdavo veltui piau-
ti šeiminkų javus ir, staiga pareikalavus, skubėti pas juos, palikdami gresiančiai audrai sunaikinti savo pačių derlių; jie turėjo leisti sodinti vaismedžius savo laukuose, o kai neatsargūs vaisių rinkėjai aplink medelius nutrympdavo javus, privalėjo neparodyti nepasitenkinimo; jie turėjo tramdyti pyktį, kai jų kantraus darbo vaisius naikindavo būriai raitų medžiotojų; jie neturėjo teisės laikyti balandžių, bet kai jų pasėlius apnikdavo ištisi spiečiai iš milrodo karvelidžių, negalėjo, kantrybės netekę, nė vieno užmušti, — už tai grėšė griežta bausmė; o kai pagaliau suveždavo javus, juos užpuldavo lupikų būriai — kiekvienas išplėšti savo dalį: pirmiausia savo riebią dešimtinę išsiveždavo bažnyčia, pas-
kiauo karaliaus mokesčių rinkėjas dvidešimtinę paimdavo, o iš to, kas likdavo, gerą kąs-
nį išlupdavo milrodo veltėdžiai; ir taip api-
plėštas šis laisvasis žmogus trupinius galėjo susikrauti į klėtį, jei iš viso tai padaryti bu-
vo verta; tą laisvą, nepriklausomą elgėtą slėgė mokesčiai, mokesčiai ir dar kartą mokesčiai, bet šitie mokesčiai neslėgė nei jo šeim-
ninko barono ar vyskupo, neslėgė gausios po-
nijos, nei viską praryjančios bažnyčios; jei baroną kankino nemiga, laisvasis, baigęs sa-
vo dienos darbus, turėjo visą naktį sėdėti prie kūdros ir pliaušinti vandenį, kad varlės tylėtų; jei laisvojo duktė... bet ne! paskuti-
niosios monarchijos valdymo begėdystės ne-
galima minėti spaudoje; ir pagaliau, jei to-
kių gyvenimo sąlygų nepakeldamas, įpuolęs į neviltį, viską paaukojęs, laisvasis pasitrauk-
davo į malonų mirties prieglobstį, tai gailės-
tingoji bažnyčia tokį pasmerkdamo amžinoms
pragaro kančioms, — jis būdavo palaidoja-

mas vidurnaktį kur nors šalikelėje, su
įsmeigtu į nugarą smaigu, kaip reikalavo
švelnūsios jos įstatymas, jo šeiminkas — ba-
ronas ar vyskupas — konfiskuodavo visą jo
turtą, o našlę su našlaičiais išguidavo į gatvę.

“Štai prieš mane stovėjo tokie ‘laisvieji’, šį
ankstyvą rytmetį susirinkę be jokio atlygi-
nimo taisyti žemvaldžiui vyskupui priklaus-
ančio vieškelio; kiekvienos šeimos galva ir
kiekvienas šeimos sūnus privalėjo atidirbti
veltui po tris dienas, o jų samdiniai — vie-
na diena daugiau. Man atrodė, lyg aš skai-
tyčiau apie Prancūziją, apie jos gyventojus
prieš tą atmintiną ir palaimintą revoliuciją,
kuri tik viena kraujo potvynio banga nušla-
vė tūkstančius tokio išnaudojimo metų; ati-
teisė ilgaamžę skolą — pusė lašo kraujo už
statinę, išspaustą iš žmonių per baisius pa-
našios gėdos ir kančių šimtmečius, kokius tik
pragare patirtum. Reikia atsiminti ir neuž-
miršti, kad Prancūzijoje buvo du ‘teroro vieš-
patavimai’: per pirmąjį — buvo žudoma ais-
trų įkarštyje, per antrąjį — lėtai ir apgalvo-
tai; pirmasis teroras tęsėsi mėnesius, antra-
sis — tūkstančius metų; pirmasis atnešė mir-
tį dešimčiai tūkstančių, — antrasis — šim-
tams milijonų. Mes kažkodėl drebame dėl
mažojo ‘teroro’, taip sakant, momentinio ‘te-
roro’ baisybių, o tuo tarpu ką reiškia baimė,
kad gali staigiai mirti nuo kirvio, palyginus
su visą gyvenimą trunkančiu merdėjimu nuo
bado, šalčio, šmeižtų, žiaurumų ir širdies
kančių? Ką reiškia staigi mirtis nuo žaibo,
palyginus ją su lėta mirtimi ant laužo? Mie-
sto kapinėse tilptų visi karstai aukų, kritu-
sių per trumpąjį terorą, apie kurį kalbant
mokyklose mums visiems stengiamasi sukelti
nuoširdžiausią gailėtį ir didžiausią pasibai-
sėjimą; bet vargu ar tilptų Prancūzijoje to
ankstyvesnio, tikrojo, nepaprastai kartaus ir
baisaus teroro aukų karstai; mūsų niekas ne-
mokė juo baisėtis, niekas nereiškė užuojau-
tos jo aukoms, nors iš tikrųjų jos yra to ver-
tos.

“Šie vargšai, tariamai laisvieji, kalbėdami
su manimi ir dalindamiesi savo pusryčiais,
buvo tiek paklusnūs ir nuolankūs savo kara-
liui, bažnyčiai ir didikams, kad didesnio nu-
lankumo jiems negalėjo palinkėti pikčiausie-
ji jų priešai. Tai man atrodė kažkaip apgai-
lėtina juokinga...” (pp. 86-90).

MARK TWAIN APIE LOJALUMĄ

Toje pačioje įdomioje knygoje šis įžymus amerikietis klasikas išsireiškė:

“Mano lojalumas — tai lojalumas tėvynei, bet ne jos valdymo formai ar valdovams. Tėvynė yra gyva, pastovi, amžina; ja reikia rūpintis, ją saugoti ir būti jai ištikimu, o valdymo forma — pašalinis dalykas; tai tik jos rūbas, o rūbas gali susidėvėti, nuplyšti, pasidaryti nepatogus, neapsaugoti kūno nuo šalčio, ir dėl to galima susirgti ir net mirti. Būti lojaliu skudurams, šaukti skudurams valio, garbinti skudurus, dėl skudurų žūti—tik tai beprotiškas, gyvuliškas lojalumas, monarchistinis lojalumas, monarchijai naudingas lojalumas — tad tegu jis ir pasilieka monar-

chijoms! Aš esu kilęs iš Konektikuto (Connecticut), kurio konstitucijoje skelbiama: ‘Visa politinė valdžia priklauso liaudžiai; visos laisvosios vyriausybės tarnauja liaudžiai ir remiasi jos autoritetu’ ir ‘liaudis turi nepaneigiamą, neatimamą teisę bet kuriuo metu *pakeisti savo valdymo formą* taip, kaip jai atrodytų geriau.’

“Vadovaujantis šitokia evangelija, tas pilietis, kuris, galvodamas, jog politiniai visuomenės rūbai sudėvėti, laikosi ramiai, neagituoja, kad jie būtų pakeisti, yra neloyalus: jis — išdavikas. Jo elgesio nepateisina nė tai, jeigu jis tik vienas visoje šalyje tą susidėvėjimą įžiūri; vis tiek jo pareiga yra agituoti, o kitų pareiga, jei jie to susidėvėjimo nepastebi, — balsuoti prieš jį.” (pp. 90-91).

RELIGINIAI PRIETARAI MOKSLO ŠVIESOJE

PROF. P. SLAVĖNAS

NEĮGYVENDAMOS PASTANGOS

Kapitalistiniame pasaulyje tebesitęsia seni mėginimai kaip nors suderinti mokslą su religija. Seniau mokslas būdavo tiesiog pajungiamas religinei ideologijai ir atiduodamas religininkų kontrolėn. Kelias į mokslą kai kuriais istorijos laikotarpiais ėjo tik per religines organizacijas. Ir vis tik mokslo kova su religiniais prietarais nesiliaudavo. Religininkams kartais pavykdavo kiek nuslopinti mokslą, kiek sustabdyti jo pažangą, tačiau jie būdavo bejėgiai pašalinti mokslo priešingumą religijai. Kitaip ir negalėjo būti, nes mokslas ir religija yra priešingi ir nesuderinami tiek savo kilme, tiek ir savo siekimais.

Mokslas tiria objektyvų pasaulį ir jo dėsnius. Religija nieko netiria, bet dogmatizuoja antgamtinės jėgas ir stebuklus. Mokslas atsirado kaip rezultatas žmogaus pergalės prieš gaivališkas gamtos jėgas. Gi religija, atspindi žmogaus bejėgiškumą kovoje prieš tas stichines nelaimes, jų tarpe tas, kurias kasdien jam neša kapitalistinėse šalyse gamybos anarchija. Religija visuomet grynė ir tebegina išnaudotojų klasių interesus, yra priemonė liaudies masėms pavergti.

Mokslas išaugo glaudžiame ryšyje su materialistinių vertybių gamyba, su darbine žmogaus praktika bei kasdieninėse buities kėlimu. Šiuo pagrindu vystėsi mokslinis pasaulio supratimas — tikrovės supratimas, o kartu ir sugebėjimas keisti pasaulį — kovoti su gamtos stichijomis ir kurti geresnį gyvenimą.

RELIGIJOS PAGRINDAI

Priešingai mokslui, religija nieko bendro neturi nei su sąmoningu darbu, nei su tikrovės pažinimu, nei su kūrybiniu pasaulio pertvarkymu. Religijos teiginiai remiasi išgalvotais dalykais. Religinė vaizduotė krypta ne į tikrovę, bet į pramanytas antgamtinės būtybes — visokius dievus bei dvasias. Religija žino darbą tik kaip naštą, o ne kaip kūrybą.

Praktika patvirtino mokslo teisingumą ir sykiu parodė religijos tuštumą, o taip pat jos žalą liaudžiai. Klasinėse visuomenėse sąlygomis religija ilgai išsilaikė savo moraliniais pamokymais bei fantastinėmis paguodomis. Ji virto liaudies opiumu, kurį gana godžiai vartojo liaudis savo nevilties momentais. Iš kitos pusės, išnaudotojai skatino šio opiumo vartojimą, teikė religininkams didelę

paramą. Klasinėje visuomenėje religija gavo organizuotą pobūdį. Religiniai prietariai buvo sisteminami, apvelkami filosofiškesne forma. Religinei propagandai buvo skiriami milžiniški resursai, panaudojama muzika, vaizduojamasis menas, architektūra ir t.t. Religininkai brovėsi į visas gyvenimo sritis, skleidė religinius prietarus visokiais būdais: gąsdinimais, įkalbinėjimais, išpūdingomis apeigomis, pratindami motinas skiepyti prietarus mažiems vaikams.

MOKSLO PAŠAUKIMAS

Mokslas nuo seniai sėkmingai griauna religinius prietarus. Mokslas beveik visiškai išstūmė religingumą iš gamybinių procesų. Kadaisie prietaringi žmonės skyrė religinėms apeigoms daugiau reikšmės, negu pačiam darbui. Pirminis žmogus nepasitikėjo savo darbiniais sugebėjimais, ir jo sąmonėje kuklūs mokslo pradmenys nuolat pynėsi su religiniais prietarais. Žmogus tada bet kuriame reikale nekritiškai savinosi vyresniųjų bendrą elgesio bruožus. Todėl, mūsų akimis žiūrint, visai tikslingas veiksmas, pavyzdžiui, ugnies užkūrimas pirminiam žmogui buvo savotiškai paslaptinga apeiga. Išskeldamas titnagu ugnį, pirminis žmogus buvo linkęs dievinti ir ugnį, ir titnagą. Į pasisekimą darbe žmogus tada žiūrėjo ne kaip į dėsningą savo darbo rezultatą, bet kaip į dievo malonę arba kaip dievo nusileidimą žmogaus įgeidžiui.

Religingi žmonės, bandžiusieji maldomis bei kitomis apeigomis išgauti sau vienokios ar kitokios naudos gyvenime, nuolat nusivildavo. Religijų žyniai žadėjo uoliems apeigų atlikėjams ilgą amžių ir visokeriopą gerovę, tačiau patirtis išmokė, kad maldingumas neapdraudžia nuo nelaimių; vėlesnių religijų tarnai liovėsi kartoję tokius pažadus: saugiau pasidarė žadėti atpildą tik po mirties, "aname pasaulyje".

Mokslinė patirtis seniai sugriovė religinių pranašysčių prietarą. Kadaisie religininkai tiesiog vertėsi pranašavimo amatu. Jų atskleidavo valdovai ir karvedžiai. Ilgainiui pranašysčių prestižas labai nukrito. Dabar stambesnės religinės organizacijos, saugodamos savo pašlijusį autoritetą, visai nebeuži-

ima platesnio masto pranašystėmis, palieka ši meną privatiems verteivoms.

STEBUKLADARIŲ SUTEMOS

Iš įvairių religinės apgaulės procedūrų gal kiek ilgiau išliko tariamoji stebukladarystė. Tačiau ir šis amatas istorijos eigoje labai smuko. Žyniai, pavyzdžiui, Egipte ruošė stebuklus reguliariai, viešai ir labai iškilmingai. Tačiau apgaulė išėjo aikštėn, ir tai privertė vėlesnius religininkus kiek santūriau praktikuoti šitokią vaidybą, skiriant dėmesį ne tik pačiam tariamajam stebuklui, bet ir gando apie jį paskleidimui. Naujais laikais religiniai stebuklai rodomi dažniausiai nykiuose provincijos užkampiuose, negausių, labai įtartinų liudininkų akivaizdoje: "antgamtinės galybės", matyti, vengia didelių vietovių, ypač pramonės centrų su tirštai apgyventais darbininkų kvartalais. Dalis religinių stebuklų tėra paprasti monai, kurie tikėtų cirkui. Labai aprėžto masto "stebukladarystė" dabar religininkų panaudojama tik kaip priemonė prietaringumui skiepyti, o taip pat piktybiniams gandams skleisti. Tačiau vargu ar rastūsi dabar toks tikintysis, kuris skirtų stebuklam ar kitiems prasimanymams platesnę praktinę reikšmę, sakysime, tikėtūsi išsiversiti per stebuklą kokiame reikale. Juk buvo laikai, kada ligonis prašė dvasininką patarpininkauti prieš dievus ar kitas "dvasias" ligos išgydymo reikalui. Dabar gi net religingas žmogus mirties pavojuje šaukiasi gydytojo, o iš klebono nesitiki nieko.

MORALĖ, MOKSLAS IR RELIGIJA

Nepajėgdama konkuruotis su mokslu konkrečiais gyvenimo atvejais, religija, ypač vėlesnėse savo formose, atkakliai įsikibo į bendrus pasaulėžiūros dalykus ir į moralę. Ypač kovojo religininkai dėl įtakos mokykloje ir šiaip auklėjime. Atskirais laikotarpiais visu aštrumu stodavo klausimas: ką veiks mokykla? Ar teiks mokslo žinias, ar temdys sąmonę religiniais prietarais? Gyvenimas parodė vienos ir kitos krypties padarinius. Tuo tarpu, kai mokslas duodavo visuomet naudingo darbo specialistus — gamtos tyrinėtojus, gydytojus, konstruktorius ir kt., — religija ugde vadinamąsias davatkas ar šiaip isteriškus fanatikus, linkusius ne į kūrybinį darbą, bet į pataikavimą, siundymą ir veidmainiavimą.

KLASINIŲ INTERESŲ VAIDMUO

Mokslo ir religijos prieštaravime atsispindi klasių bei klasių grupuočių kova. Kur bepažvelgtume istorijoje, progresyvesnė visuomenės dalis, skatinusi tolesnį gamybinių jėgų išvystymą, neišvengiamai atmesdavo prietarus ir remdavo mokslą. Ir, priešingai, merdinti išnaudotojų klasė griebiasi religinių prietarų, tuo lyg ir siekdama sukelti dūmų uždangą prieš nieko gero jai nežadančią tikrovę. Religija tuomet keliama kartu su progreso neigimu. Tačiau gyvenimas nesustoja, ir kiekvienas gamybinių jėgų išvystymo reiškinys kelia mokslo svarbą, stumia religiją į šalį.

Mokslo žinioms įsitvirtinant, religinės fantastikos dievai darėsi vis tolesni žmonėms, vis abstraktesni. Senesnių religijų dievai bastėsi žemėje tarp gyvenviečių. Paskui dievų būstinėmis tapo kai kurie kalnai. Dar vėliau — pavyzdžiui, krikščionybėje — dievas jau nusikėlė į dangų, bet mokslas nepaliko jo ramybėje net danguje. Astronominių tyrimų šviesoje dangus pasirodė beribė erdvė, kurioje nesuskaitomi šviesuliai juda pagal tuos pačius gamtos dėsnius, kaip ir "žemiškieji" kūnai.

SUTVERTOJO MITO SUGRIOVIMAS

Mokslas sugriovė taip pat dievo-kūrėjo mitą. Krikščionių dvasininkai jau prieš keletą šimtų metų liovėsi brukti biblijinį metų skaičiavimą "nuo pasaulio sukūrimo", prieštaraujantį elementarioms mokslo žinioms, jie pasitenkino mitologine "Kristaus gimimo" data. Mokslo duomenų akivaizdoje religininkams tenka keldinti "pasaulio sukūrimo dienas" vis toliau į praeitį ir imti jas perkelta prasme. Tačiau šitie grudravimai negelbsti religinių "pasaulio sukūrimo" mitų, kadangi mokslo šviesoje pasaulis, priešingai religininkams išvedžiojimams, neturi savyje jokių planingos kūrybos žymių. Gamta, sprendžiant iš visų jos bruožų, kūrėsi ir tebesikuria pati iš savęs — be jokio plano, vien vidinių priešybių stumiama. Gamtos reiškiniai turi savo priežastis tik pačioje gamtoje, o planuoti ir kurti žemėje sugeba tik žmogus, išsivystęs gamtoje

iš kitų gyvūnų tarpo, išaugęs visuomenėje ir stojęs į mokslinio supratimo kelią.

Taigi, mokslo šviesoje dievams nelieka vietos nei erdvėje, nei laike.

Mokslas ir religija yra nesuderinami. Bet kapitalistinėse šalyse yra mokslininkų, kurie nėra iki galo nuoseklūs, bevelija tikėjamą vietoj mokslo, tarnauja religijai.

ISTORINIO MATERIALIZMO SAULĖ

Tikrai moksliai visuomenės reiškinius nagrinėja tik dialektinis ir istorinis materializmas. Marksizmas ne tik paneigė religijos teiginius, bet demaskavo visą religijos esmę: jos atsiradimo priežastis, jos ryšį su laikiniais senovės žmogaus nepasisekimais suprasti pasaulį, jos suaugimą su išnaudojimu pagrįsta visuomenės santvarka ir, pagaliau, jos laipsnišką nykimą griuvus tai santvarkai. Įžymiojo fiziologo akademiko I. P. Pavlovo mokslas sudavė triuškinančius smūgius prietarams, kuriuos skleidžia buržuaziniai mokslininkai, dangstydamiesi įvairiomis reakcinėmis teorijomis. I. P. Pavlovas smegenų veiklos tyrimais įrodė, kad jokios sielos nesama, kad visas mūsų dvasinis (psichinis) gyvenimas — sąmonė, protas, valia — yra ne kas kita, kaip žmogaus smegenų veikla.

Tarybiniai mokslininkai nepaliko akmens ant akmens iš veismanizmo-morganizmo teorijos, tvirtinančios, kad gyvuose organizmuose yra nekintanti paveldėjimo medžiaga, nepriklausanti nuo aplinkos. Kovoja prieš religinius prietarus, demaskuojant tamsybinių melą ir apgaulės, milžinišką indėlį įnešę tarybiniai mokslininkai — biologai, fizikai, astronomai, chemikai, medicinos darbuotojai ir kiti.

Būdami priversti užleisti savo pozicijas mokslui, idealizmo ir tamsybės skleidėjai neriasi iš kailio, siekdami atitolinti savo žlugimą... Bet mokslas išmuša religiją iš visų jos užimamų pozicijų, negailestingai griaua religinius prietarus, kur jie bepasireikštų. Mokslas, griaudamas religinius prietarus, valydamas žmonių sąmonę nuo kapitalizmo liekanų, veiksmingai padeda kovoje už laimingą ir šviesų darbo žmonių gyvenimą.

IDEALINĖ DARBININKŲ SPAUDA

EUGENE V. DEBS

Šis straipsnis Eugene Victor Debs parašė 1904 metais. Jis rašė šį straipsnį iš patyrimo, organizuodamas darbininkus į unijas ir politinę darbininkų partiją, Socialistų Partiją. Nepaisant to, kad jau praėjo virš 50 metų, kai šis straipsnis buvo parašytas, jis tebeturi pilną savo vertę. — Red.

Dabartinėje industrinėje santvarkoje vyriausias dalykas yra pelnas. Kiti visi dalykai yra antraeiliai. Pelnas yra gyvybinis kapitalo kraujas — gyvybinė kapitalistinės santvarkos sriovė, ir kuomet ši sriovė sustos plaukusi, ši santvarka turės mirti.

Kapitalistas yra darbininkų įrankių savininkas. Pirma, negu jis pradeda dirbti, darbininkas turi prieiti prie kapitalisto įrankių sandėlio ir gauti leidimą tuos įrankius naudoti. Ką jis su šiais įrankiais padaro, viskas priklauso darbdaviui, kuriam darbininkas parduoda savo jėgą rinkos kaina. Įrankių savininkas todėl yra žmogaus valdytojas.

Tiktai tada, kai kapitalistas gali išsunkti ganėtiną pelną iš jo darbo jėgos, jis darbininkui duoda darbą.

Pelnas pirma; darbas, gyvenimas, meilė, laisvė—visi šie dalykai turi užimti antrąją vietą.

Tokioje santvarkoje darbininkas yra surinktas retežiuose, ir jo gyvenimo saikas, jei taip galima pavadinti, yra duonos plutomis ir skarmalais saikuojamas.

Tokiose aplinkybėse idėjos ir idealai nesiplečia tarp darbo sūnų ir dukterų.

Vergovė negali išduoti kilnius troškimus, nei puikius idealus.

Ji sudaro neapsisprendimo ir neveikimo palinkimą.

Bet šis palinkimas gimdo pasipriešinimo branduolį, kuris išauga į sukilimo dvasią.

Darbininkų veikimas yra vergovės kūdikis — priespaudos vaisius, — sukilimas prieš skurdą ir kentėjimus, kurie jį pagimdo.

Šis puikus augalas yra mūsų gadynės stebūklas, laisvės nešėjas, žmonijos viltis.

Dešimts tūkstančių sykių darbininkų judėjimas yra suklupęs, parkritęs ir apsidaužęs, bet vėl ir vėl pakilo; jis vėl ir vėl buvo pa-

griebtas už gerklės, smaugiamas, daužomas iki sąmonės praradimo; jis buvo tąsomas po teismus, mušeikų puldinėjamas, apšaudomas milicijos, kareivių, niekinamas spaudos, viešosios opinijos šnairuojamas; apgaulinėjamas politikierių, grąšinamas kunigų, žeminamas renegatų ir teršiamas sukčių, šnipų, kenkiamas bailių, išdavikų, dėlių siurbiamas, vadų parduodamas, — bet, nežiūrint visko, jis šiandien yra gyviausia ir daugiausia žadanti jėga, kokia tik šioje planetoje yra žinoma, gi jo istorinė misija pasaulio darbininkus išlaisvinti....

Svarbiausias šio pasaulinio judėjimo požymis yra apšvietos propaganda—jo galėjimas ir jėga darbininkų klasės smegenis apšviesti, išbudinti juos iš neveiklumo, išvystyti jų protavimo galimybes, supažindinti juos su ekonominiais jų klasės reikalais, įkvėpti jiems solidarumą ir klasinės kovos už išsilaisvinimą dvasią.

Šio judėjimo propagandoje svarbiausias dalykas yra spauda, kurios negali pavaduoti niekas kitas, ir šios spaudos progresas yra kartu viso judėjimo progreso rodyklė.

Ant nelaimės, darbininkai stokuoja inteligentiško įvertinimo spaudos svarbumo; jie taip pat stokuoja supratimo, kaip ja naudotis, ir dėlto jie apleidžia tūlus gerus laikraščius ir leidžia jiems numirti...

Darbininkų laikraščio medžiaginė gerovė šiandien nėra garantija jos moralinės ir intelektualinės vertybės. Ištikro, tūli beverčiausi laikraščiai gražiausiai techniškai atrodo ir turi didžiausią skaitytojų skaičių...

Kaip kapitalistai gyvai rūpinasi savo spaudos galią! Ir kaip jie pasiryžusiai augina ir remia ją, kad ji galėtų už tai ginti jų reikalus!

Spauda yra brangiausias jų turtas ir, kaip įdėlis, moka didžiausius dividendus.

Kuomet tik kur nors iškyla susikirtimas tarp kapitalo ir darbo, toji spauda šauda ir perkūnuoja darbininkus, jų unijas ir jų vadus; ji niekina viską, kas tik paliečia "šventas" kapitalo teises. Toje kovoje darbininkai

pasilieka apkurtinti ir bekalbiai; jie neturi spaudos, kuri galėtų pasiekti visuomenę, ir turi pasiduoti biauuriems niekinimams, žiauriems iškraipymams.

Šią pamoką gavo darbininkai įvairiose kalbose, ir ji išrašyta krauju nesuskaitomų kaninių.

Darbininkai privalo turėti savo spaudą taip tvirtą, kokios didysis darbininkų klasės judėjimas reikalauja, kad ji tinkamai atstovautų jo garbę ir nesvyruojančiai ir nekompromituojančiai skiepytų jo principus.

Kiekvienas darbo unijų narys turi jausti savo atsakomybę prisidėti pilna savo dalimi šiame svarbiame darbininkų judėjimo spaudos auginimo darbe; jis turi būtinai remti savo unijos laikraštį ir taipgi savo partijos nors vieną laikraštį, ir svarbiausia, jis turi juos skaityti ir mokintis protingos kritikos meno, ir informuoti redaktorių, jeigu kritiką ar sumanymą jis turi patiekti.

Darbininkų spaudos palaikymo išlaidos, palyginamai, sudaro mažmožį atskiram nariui, — mažiau, negu kasdieninės išlaidos kitiems mažmožiams, kurie nenaudingi ir be kurių galima pilnai apsieiti.

Darbininkų laikraščio redaktorius yra daug svarbesnis unijai ir judėjimui, negu unijos prezidentas ar kitas kuris viršininkas. Jis turėtų būt parinktas su ypatinga atyda, kiek jis pažįsta darbininkų reikalus ir tinka skelbti ir ginti interesus darbininkų klasės, kurią jis atstovauja.

Darbininkų spauda negali tikėtis stambių kapitalistinių garsinimų turėti. Kaip taisyklė, kapitalistai nesigarsina tokiuose darbininkų laikraščiuose, kurie yra lojalūs darbininkų klasės interesams. Tiktai su ta sąlyga, jeigu tokie garsinimai nušvies ar kontroliuos laikraščio liniją, kapitalistai sutiks tokį laikraštį stambiai paremti.

Darbininkas, kuris nori skaityti darbininkišką laikraštį, kuris sugabiai, teisingai ir drąsiai kalba už darbininkų klasę, suras aiškų skirtumą nuo tų laikraščių, kurie pilni kapitalistinių apgarsinimų, ir jis supras, kodėl darbininkų spaudą boikotuoja ta klasė,

kuri gyvena ir tarpsta iš darbininkų klasės pavergimo ir pažeminimo.

Darbininkų spauda šiandien nėra ideališka, bet nuolat gerėja, ir ateis laikas, kuomet ideališka spauda bus gyvenime įvykinta; kuomet darbininkų judėjimas įsakymus duos redaktoriams, rašytojams, žurnalistams, artistams pirmosios klasės; kuomet šimtai laikraščių, įimant didžiųjų miestų dienraščius, rinks žinias ir svarstys iš darbininkiško taškaregio; kuomet iliustruoti žurnalai nušvies darbininkišką literatūrą ir viską apvienys, kad realizuoti mūsų ideališką darbininkų spaudą ir praskinti pergalei kelią.

Nemunas

Platus, galingas teka Nemunas —
Didžioji upė Lietuvos laukų.
Ramus vidurvasarį jo sruvenimas,
Įtužęs jis — pavasario laiku,
Kai speigo pančių nusikratęs,
Suverčia ledą į krantus,
Kai vagą senąją pametęs,
Užlieja kaimus ir miestus.

O, kiek galybės tavo, Nemune,
Drumstais nuplaukia vandenais,
Kiek pragaišties ir siaubo mename
Ties tavo pakraščiais senais!
Jei atiduotum savo galią
Tu mūsų darbui ir laukams —
Kaip saulė šviestumei mūs šaliai,
Kiek laimės teiktum jos vaikams!

Mes įkinkysim tavo galią, Nemune,
Didiems darbams didžiosios ateities —
Įhiesi savo veržlųjį sruvenimą
Kovon prieš tamsą praeities.
Tekėsi tu sraigtais rubtinų,
Elektros plūsi šviesomis
Ir gausmą užiančių mašinų
Tu neši savo bangomis.

Sraunus tada tekėsi, Nemune —
Didžioji upė Lietuvos laukų,
Skaidrus kaip auštantis gyvenimas,
Kaip laimė ateities laikų!

LIETUVOS MOTERŲ APRANGOS MENAS

Jau gilioje senovėje lietuviai puikiai įvaldė audimo techniką ir audė audinius drabužiams, buitinei apyvokai, dekoratyvinius audinius: lovatieses, paklodes, užvalkalus, rankšluosčius, staltieses ir pan. Su laiku lietuvių liaudies audiniai pasiekė ypač geros kokybės ir plačiai pagarsėjo. Lietuviškosios plonos drobės ir kitos rūšies audiniai XVI amž. buvo labai vertinami Europos kraštų rinkose, kur jie buvo eksportuojami dideliais kiekiais.

Audiniams lietuviai naudojo vilnas, linus, kanapes. Beveik visi lietuvių liaudies audiniai raštuoti. Senesniuose audiniuose vyrauja geometrinių simbolinių motyvų raštai, o naujesniuose vis labiau įsigali augalinių formų motyvai.

Audinių raštai ir jų spalviniai deriniai sprendžiami vadovaujantis vienais kompoziciniais principais drabužiams, kitais — lovatiesiems, staltiesiems, rankšluosčiams. Audinių spalvos turtingos ir įvairios. Daugiau mėgstamos grynos, įvairiai besikaitaliojančios, bet visuomet harmoningai suderintos spalvos, o jų intensyvumas neperdėtas, reikalingas. Spalvų įvairumu ypač pasižymi lovatiesės, gūnios, priejuostės, sijonai, kirklikai ir juostos.

Lietuvaitės tautinius drabužius sudaro: balti marškiniai, papuošti austiniais ar siuvinėtais raštais; išmargintai spalvoti sijonai su languotais raštais arba išilginiais, kartais skersiniais dryžais; prijuostė — baltos, galuose su mežginiais ar klostelėmis, papuoštos austiniais spalvotais skersiniais ar išilginiais dryžiais, arba spalvos su turtingais kaišytiniais raštais; smulkių raštų ir įvairaus sukirpimo kirklikai; įvairiausia galvos danga: nuometai, kykai, rangai, galionai, pabrūvēliai, galvaraiščiai, skepetėlės; raštuotos linnės drobulės.

Tautinių drabužių komplekte ypatingu raštų turtingumu išsiskiria priejuostės ir juostos.

Priejuostės yra svarbiausia tautinių drabužių dalis. Jų raštų mėgstamiausi motyvai — lelijos, žvaigždutės. Jos sprendžiamos turtingomis spalvinėmis kombinacijomis.

Juostos lietuvių tautiniuose drabužiuose — tai tik jų praturtinimas. Be to, juostos buvo skiriamos dovanoms. Tam tikrą vaidmenį jos vaidino vestuvinėse apeigose. Daugiausia paplitusi juostų audimo technika buvo rinktinė; ji įgalindavo labai pajvairinti jų raštus, kurių tarpe daugiausia sutinkami žvaigždžių, grėblelių, ožkanagių ir kiti motyvai.

Mezginimu ir siuvinėjimu lietuvaitės užsiėmė nuo seno iki pat šio šimtmečio pradžios. Šios rūšies darbai liaudies dailėje užėmė antraeilę vietą. Daug daugiau paplitęs pirštinių, kojinių ir šalikų mezgimas. Rankšluosčių galams, užvalkalams bei paklodžių kraštams papuošti būdavo pinami įvairiausi pinigai arba mežginiai vašeliu.

Iš "Lietuvių Dailė"

Rytas Kaune

Atbėga Nemunas iš raistų vandeningų,
Jį vejasi Neris kasom dangaus spalvos.
Ir, puolus pakeliui į glėbį jo galingą,
Pagimdė Kauną — miestą Lietuvos.

Neris ir Nemunas — seni sidabro rėmai.
Tuos rėmuos auksas žydinčių lankų.
Pamargina juos pievų, miško plėmai —
Kaip visa miela, gera ir brangu!

Senelį Nemuną amžiai stato, griauna, ardo,
O jis vis tebežydi sau raudonai ir baltai.
Kryžiuočių ainiai mena Kauno vardą,
Nes bėgt iš čia jiems teko neretai.

Tuos rūmus, pastatus iš skaldyto granito,
Raudonmedžio duris ir koklinius dušus
Į vargo kalną liaudies rankos rito,
Kad būtų keleto žmonių gyvenimas gražus.

Sugriuvo priespauda, išbluks greit liūdnas
atminimas —

šviesu Neries ir Nemuno glėby!
Į šviesą gatvėm veržiasi šaunus jaunimas,
Jo veiduose liepsnoja saulė nuostabi.

STASIUKO TROŠKIMAI IR LIKIMAS

PREGRESAS

Motina kalbėjo savo jaunam sūnui Stasiukui:

— Sūneli, tu dar esi perjaunas taip daug rūpintis apie mūsų namų reikalus. Verčiau eik dar į mokyklą, kol užbaigsi. Aš labai nenorėčiau, kad tau prisieitų eiti į tas užkeiktas pragariškas kasyklas, nes kiek man yra žinoma, tai nė vienas angliakasyks nesutaupė turty bedirbdamas kasyklose, kad nors šiek-tiek sukūrus patogesnį gyvenimą savo šeimai ir pats sau, "dėl senatvės lietingų dienų." Tu, Stasiuk, pats gerai žinai, kaip tavo tėvelis dirbo anglies kasyklose per dvidešimt penkis metus. Ir ką jis uždirbo? Vos pajėgėme nusipirkti šią sukrypusią grintelę, kuri pamaži smunka kasdien gilyn į mainas.

— Amžina atmintis, tavo tėvas buvo geras ir darbštus žmogus. Jis negėrė svaigalų ir neblogai uždirbo.

— Aš jau džiaugiausi, kad jau neužilgo bankui skolą už namelį atmokėsime. Bet kur tau! Tavo tėvas apsirgo mainierių (angliakasių) dusuliu, ir besigydydamas praleido visus sutaupytus pinigus. Ačiū vienam lietuviui gydytojui, kuris davė tėveliui gerą ir teisingą patarimą. Jis pasakė, kad jo liga nepagydoma, kad nieks negali naujus plaučius į mainierio krūtinę įdėti. Ir dar dadėjo: geriausias vaistas yra nuo dusulio, kol dar ne per toli nuėjęs, tai nors metus laiko pabūti tyrame ore ir kasdieną išsigerti po kvortą pieno su žaliais kiaušiniiais. Taip ir buvo: už metų laiko tėvelis jautėsi gerai. Bet, neiškentęs, ir vėl grįžo dirbti į mainas, sakydamas: darbininkas be darbo ilgai negali gyventi, o jeigu dar daktaras dažnai namuose lankosi... Ot, dar biskį padirbėsiu, gal tas naujas darbas sveikatai nekenks, nes bosas sakė, jog ten dulkių nėra.

— Deja, jis nuėjęs į mainas neišdirbo nė savaitės laiko, kai vieną pirmadienio rytą, vos tik pradėjus dirbti, puolė nuo lubų didelis akmuo ir sutrynė tavo tėvelį, kad negalima buvo nė pažinti.

— Tai, mat, sūneli, koksai mainierių gyvenim-

mas. Tu pats jau skaitai laikraščiuose, kad dujų sprogimuose žūsta po kelias dešimtis, arba net po kelis šimtus mainierių. O kiek taip dažnai užmuša, po vieną, po du. Ach, viešpatie, kas gi čia gali visas nelaimes apsaakyti... Kiek mainierių vaikščioja tik su viena koja. Kitiems nupiautos rankos. Dar kitiems nelaiku dinamito sprogimai išdegina akis ir sužaloja veidą, taip, kad iki mirties nešioja mėlynas anglies įkirstas žymias. Visoj mainių apyrubėje dažnai matosi stovint ant gatvių kampų su dėžutėmis rankose maldaujančių iš praeivių pašalpos.

— Taipgi šimtai mainierių per ilgus laikus guli lovose sirgdami mainių dusuliu. Jie taip baisiai kankinasi, kad norėtų greit numirti, bet ilgai mirties nedasišaukia...

Motina, paaimanavusi, toliau kalbėjo:

— Tik tu, Stasiuk, pažiūrėk, kaip seni mainieriai vaikščioja gatvėmis. Jų akys ir veidai įdubę. Jie kosti rankomis krutinės prisilaikydami. Rankos, veidai, mėlynomis žymėmis išraižyti. Jie atrodo kaip gyvi nabašninkai...

— Ne, tu, Stasiuk, į mainas neisi! Užbaik aukštąją mokyklą. Šie mokymosi metai jau paskutiniai, pabaigęs, galėsi gauti darbą kur nors į raštinę. Juk aną dieną tu pats kalbėjai, kad be aukštosios mokyklos diplomo nė į krautuvę nepriima dirbti. Šiais laikais žmogus be aukštesnio mokslo niekam nevertas. Jis dirba paprasčiausius darbus ir mažiausia uždirba.

Stasiukas, išklauses motinos pamokas, sunkiai atsідuso. Per kelias minutes giliai pamąstęs, ką tokio svarbaus galvodamas, prabilo:

— Motin, tas viskas, ką jūs man pasakojote, yra tikra teisybė. Aš ir pats apie tai gerai suprantu. Bet aš labai noriu jums, mamyte, kuo nors pagelbėti. Aš labai atjaučiu, kaip mums yra sunku gyventi iš labdaringos pašalpos... Šioje vasaros mokslo pertraukoje aš eisiu su mūsų kaimynu Butrimu į butlegerių skylę dirbti. Butrimas senas ir gerai prityręs mainierys. Jis sakė, kad man nereikės

eiti į skylės vidų. Aš tik lauke sėdėdama su plaktuku daužysiu anglis. Sytuku išsijosiu ir pilsiu į maišus. Butrimas sakė, kad ten daug anglies yra, tai galima bus užsidirbti po keletą dolerių per dieną. Tadgi, leiskite mane, mamyte, kiek padirbėti. Mums doleris brangus ir didelis. O kiek mums jų reikia!

Nors nenoromis, bet motina sutiko Stasiuką leisti anglis skaldyti prie butlegerių skylės ir išleisdama pasakė:

— Eik, sūneli, jeigu tau taip panoro dirbti. O kai padirbėsi, tai dažinosi, kaip yra sunku užsidirbti dolerį dėl kashnio duonos. Tik, dieve, tave apsaugok nuo nelaimės.

Stasiukas dirbo su seniu Butrimu per kelioliką savaičių. Viskas gerai sekėsi ir uždirbtus pinigus jis motinai atidavė, ir džiaugdamasis dažnai kalbėjo:

— Jeigu taip seksis dirbti, tai už mėnesio laiko galėsimė nusipirkti seną automobilį, kurį mano draugas nori parduoti tiktai už keturiasdešimt penkis dolerius. Tuomet galėtumėm, mamyte, išvažiuoti į laukus, tyru oru pakvėpuoti. Ir nuvežtumėm gėlių pasodinti ant tėvelio kapo. Ach, kaip tai yra gera turėti savo automobilį

Motina, beklausydama sūnaus kalbos, linguodama galvą šluostėsi prijuoste savo rastos akis, pritardama Stasiukui:

— Gerai, vaikeli. Aš noriu, kad tavo troškimai išsipildytų.

Vieną vakarą užėjo didelė audra su perkūnija ir prilijo daug vandens į Stasiuko mainas. Sekamą rytą senis Butrimas su Stasiuku nuėję pasirišo viedrą ant virvės ir sėmė vandenį per tris dienas iš kasyklos. Išėmus vandenį, senas Butrimas, kaip katinas kopėčiomis, nulipo giliai po žeme. Ir apžiūrinėjęs kasyklas, išlipęs tarė:

— Stasiuk, dviejose vietose pastatyti ramsčiai lūžta, tadgi reikės pastatyti naujus ir storus, kad gerai laikytų dėl saugumo.

— Tu, Stasiuk, man pagelbėsi, nes aš vienas nepajėgsiu tokių sunkių medžių pastatyti.

Pasikalbėję, abudu nusileido į virš keturias dešimt pėdų gilumo skylę, panašią į lietuvišką šulinį su mediniu šakertiniu.

Pačiame skylės dugne, į abu šonus jau buvo iškasti du ilgoki tuneliai, iš kurių senis

Butrimas šaudydama ir sprogdindama dinamitu gaudavo anglį.

Jiems ten giliai po žeme betaisant vandens sugadintas mainas, staiga iš šono pradėjo vyrėti šlapias molis su akmenimis, arti prie jų išėjimo laukan kopečių. Jaunas Stasiukas, pirmu sykiu po žeme būdamas, tai pamatęs, labai nusigando, ir, pribėgęs prie kopėčių, pradėjo lipti į viršų. Bet tuo tarpu aukščiau iš šono truškindamas šakertinio medžius (ramsčius) didelis akmuo pasileido žemyn, prislėgdamas Stasiuko kūną mirtinai. Už valandos laiko anglių pirkėjas atvažiavo dideliu sunkvežimiu pirkti anglių. Tačiau jis labai nustebo pamatęs užgriuvusią skylę. Pirkėjas šuoliais nubėgęs netoli dirbantiems kitiems butlegeriams davė žinią. Netrukus atvyko daug gelbėtojų, kurie pamainomis kasė molius ir akmenis ir traukė dideliais viedrais į viršų. Kai katrų anglies kompanijų bosai atvežė daug lentų, medžių ir kitokios gelbėjimui gyvybių medžiagos. Mainų inspektorius davė savo patarimus gelbėtojams, kaip greičiau dasikasti prie gyvais palaidotų vietos, nes aiškiai visiems buvo girdimas iš po žemės bildėsys, kaipo susisiekimo signalas, kad užgriūtieji esą gyvi.

Atvykusi policija tvarkė minią žmonių, kad jie netrukdytų gelbėtojams darbo. Išganyto (Salaveišių) armija pribuvo su karšta kava ir užkandžiais. Raudonasis Kryžius prisiuntė ambulatorių su daktaru ir slaugėmis. Koks tai nepažįstamas atvykęs pabeldė į Stasiuko motinos duris, pranešdamas jai liūdną naujieną.

Motina, išgirdusi, nesavu balsu suriko:

— O, Jėzau brangiausias! Tai mano Stasiuką užgriuvo?!

Ji bėgo į nelaimės vietą kvapo neatgaudama. Bėgdama, daug sykių kniupščia puolė. Bet atsikėlusį vėl bėgo.

Kada ji pribuvo į nelaimės vietą, jinai rado tenai seną Butrimienę su dukrele beverciančias. Viena slaugė ramino Stasiuko motiną, sakydama:

— Neverk. Jie abudu dar esą gyvi, nes gelbėtojais jau girdi iš po žemių žmogaus silpną balsą.

Bet Stasiuko motina, lyg nujausdama, slaugėms netikėjo. Jinai verkė rankomis gal-
(Tąsa ant 32 pusl.)

KULTŪRINĖS NAUJIENOS

Žymiausias Francūzijos rašytojas poetas Aragonas, ispaniško pasaulio didysis poezijos meistras Pablo Neruda, turkų poetas Nazimas Hikmetas (kuris gyvena tremtyje Rumunijoje), britų poetas Jack Lindsay ir daug kitų svarbių literatūros figūrų suvyko į Maskvą, kad stebėti Tarybų Sąjungos rašytojų antrą suvažiavimą.

Tas suvažiavimas, pirmas apie 20 metų bėgyje, buvo svarbus įvykis TSRS literatūriname gyvenime. Tichonovas, Fediejevas, Šolochovas, Maršakas, Erenburgas ir eilė kitų žymiausių tarybinių rašytojų svarstė literatūros klausimus.

Suvažiavime dalyvavo ir eilė Lietuvos rašytojų, tarp jų Vienuolis-Žukauskas, Antanas Venclova, Jonas Šimkus ir kiti. Pirmieji du kalbėjo suvažiavime.

-:- -:- -:-

Lietuvoje pradėta leisti Amerikos lietuvių beletristo R. Mizaros kūrinius. "Mortos Vilkienės Išsituokimas" ir "Povilas Jurka" jau išleisti. Likę jo romanai irgi jau ruošiami spaudai.

-:- -:- -:-

Specialus pašto ženklas Salomėjos Nėries gimtųjų 50 metų sukakties paminėjimui išleistas Tarybų Sąjungoje. Ženklielis papuoštas S. Neries atvaizdu ir lietuvišku prierašu.

-:- -:- -:-

Antanas Venclova su keliais kitais tarybiniais rašytojais lankėsi Švedijoje. Tarybinę kultūriečių delegaciją draugiškai sutiko Švedijos rašytojai ir kultūrininkai. Venclova davė interviu Švedijos spaudos atstovams.

-:- -:- -:-

Buvęs Amerikos savanorių Lincolno batalijono Ispanijoje vadas Steve Nelson išleido antrą savo knygą, pavadintą "Tryliktasis prisaiškintasis teisėjas". Tai knyga, kurioje jis atvaizduoja savo bylą ir bendrai politinę padėtį šalyje. Jo pirmoji knyga, "Savanoriai," buvo atsiminimai apie Linkolno batalijoną Ispanijoje.

-:- -:- -:-

Amerikos kritikai labai palankiai atsiliepė apie naują lenkišką filmą "Keturi iš Barskos

gatvės", kuris buvo rodomas "Stanley" kino teatre New Yorke. Tas spalvuotas filmas buvo režisuotas Aleksandro Fordo, to paties direktoriaus, kuris režisavo filmą "Rubežiaus Gatvė."

-:- -:- -:-

Amerikos kino-meno akademija pryzus už praeitų metų filmus įteikė artistui Marlon Brando, artistei Grace Kelly ir režiseriui Elia Kazan. Marlon Brando ir Elia Kazan gavo tuos pryzus ("oskerius") už anti-darbininkišką, anti-unijinį filmą "Waterfront", kuris vaizduoja New Yorko uostininkų gyvenimą iš reakcinio taškaregio.

-:- -:- -:-

Italijos komunistinio dailininko Renato Guttuso tapybos paroda įvyko Londone. Pats dailininkas buvo atvykęs į Britaniją. Jis taipgi norėjo vykti Amerikon, bet negavo vizos.

-:- -:- -:-

Amerikos J. V. valstybės departamento kultūrinio skyriaus pastangomis Amerikos vaizduojamojo meno paroda suorganizuota ir pasiūsta Francūzijos. Parodą parinko ir organizavo New Yorko Moderniško Meno muziejus.

Taipgi pasiūsta Francūzijos paroda, sušidedanti iš pačių francūzų 19 šimtmečio meno šedevrų, kurie kaba Amerikos muziejuose.

-:- -:- -:-

New Yorko pažangūs dailininkai suorganizavo naują kooperatinę galeriją, kuri vadinasi "Art of Today". Tos galerijos siekis bus išstatyti realistinius idėjinio turino kūrinius.

-:- -:- -:-

Šopeno jubiliejiniame piano-konkurse Varšavoje pirmas vietas laimėjo pačių lenkų muzikai. Sekančias vietas laimėjo muzikai iš TSRS, Francūzijos ir Liaudies Kinijos.

-:- -:- -:-

Po to, kaip Marian Anderson buvo priimta dainuoti New Yorko Metropolitan opereje, eilė kitų negrų dainininkų buvo priimti į operines kompanijas šioje šalyje. Bet žymiausias Amerikos negrų dainininkas, baritonas Paul Robesonas, dar lieka už operos sienų.

Lietuvoje pagamintas filmas "Aušra prie Nemuno" dabar rodomas Liaudies Kinijoje. Lietuvoje kino-teatruose šį pavasarį rodyta eilė užsienio filmų, kaip tai francūzų "Fanfanas-Tulpė" ("Fanfan le Tulip") amerikiečių "Waterloo Tiltas", vokiečių "Ludvigas von Bethovenas" ir eilė kitų.

-:- -:- -:-

Įvairių tautų kultūrinis bendradarbiavimas vieną savaitę taip reiškėsi Lietuvos sostinėje: lietuvių operos ir baleto teatras statė rusų operą "Kniazius Igoris", o Vilniaus rusų dramos teatras statė Baltušio "Gieda Gaideliai". Tuo tarpu operos teatras taipgi statė lietuvišką baletą "Ant marių kranto", kurio pildyme kartu su lietuviais dalyvavo vadovaujantieji solistai iš Latvijos valstybinio operos ir baleto teatro.

-:- -:- -:-

Neseniai iš spaudos išėjo Antano Metelionio raštų rinkinys "Apie Dievus ir Žmones". Techniškai gražiai apdirbta 245 pusl. knyga.

STASIUKO TROŠKIMAI IR LIKIMAS

Tąsa nuo 30 pusl.

vą užsidengusi. Kelis sykius ant žemės parpuolus apalpo. Slaugės ir daktaras ją gaivino. Bet ji kratė galvą, maldaudama, kad ją paliktų ramybėje.

Per dieną ir naktį gelbėtojai statė į pavojų savo gyvybę ir, sunkiai dirbdami, jie labai nudžiugo atradę seną Butrimą gyvą ir nesužeistą. Mat, jis radosi trisdešimt pėdų toliau urve nuo užgriuvimo jų išiegos. Ir ten buvo saugu, tiktai negalima buvo iš tenai laukan išieiti. Apstojusi aplink minia žmonių sveikino ir džiaugėsi, pamatę išgelbėtą Butrimą. Neilgai trukus, vienas gelbėtojas, išlipęs iš skylės, suriko:

— Radome ir jaunąjį Stasiuką! Jo viena ranka išsikišusi iš po didelio akmenio. Ims dar kokį pusvalandį laiko, kol jo lavoną bus galima išimti.

Motina, išgirdusi šiuos žodžius, sudejavo:

— Pražuvo mano gyvenimo paskutinė viltis!!!

Ir tuos žodžius ištarusi, apalpus sudribo ant daktaro ir slaugių rankų, ir tapo nuvežta į ligoninę.

Kūrinys beveik išimtinai susideda iš raštų apie bedievybę ir laisvamanybę. Metelionis rinkinį išleido savo kaštais, bet buvo iš anksto gauta nemažai prenumeratų. Dabar knyga parsiduoda už \$1.50. Neabejojame, jog skaitytojams knyga patiks.

-:- -:- -:-

Jau atiduotas spaustuvei naujas Lietuvių Literatūros Draugijos leidinys. Manoma, kad į pabaigą vasaros nariai knygą jau gaus. Tai bus Dominiko M. Šolomsko istorinių straipsnių rinkinys. Knyga bus arti trijų šimtų puslapių. Draugijos nariai turės apščiai gražaus ir naudingo pasiskaitymo.

-:- -:- -:-

Lietuvių Meno Sąjungos Centras išleido A. Skripkos scenos veikalą "Prašvilpta Laimė" ir spaudai jau yra priruoštas dialogų ir vaizdelių rinkinys, kuriame bus atstovauti keturi autoriai.

Centro dramos komisija yra gavusi eilę kitų veikalų, kurių išleidimas svarstomas.

Dainos negali išsekti

Kyla sakalas narsiai į aukštį.
Jo nepaveja paukštė mažytė.
Ko blaškaisi lyg mirštanti paukštė?
Neturi ką daugiau pasakyti?

Netiesa, gali žvaigždės per naktį,
Gali upės išsekti ir šaltiniai...
Bet negali, neturi išsekti
Dainos tikrojo dainiaus krūtinėj.

Mūsų liaudis kelius pasirinko
Ne į seną pasaulį, bet naują;
Ir iš savo šaunaus giesmininko
Ji naujųjų dainų reikalauja.

Atitiesk savo galvą į viršų.
Ženk į darbą, kaip broliai kad eina.
Jeigu tu savo liaudį pamirši,
Tai ir liaudis pamirš tavo dainą.

Aš tikiu, gali žvaigždės per naktį,
Gali upės išsekti ir šaltiniai...
Bet negali, neturi išsekti
Dainos tikrojo dainiaus krūtinėj...